

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”

РЕЦЕНЗИЯ

**на научните трудове учебната и изследователска дейности
на гл.ас. д-р Анелия Венелинова Пържанова**

**представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент” в
професионално направление 3.7 Администрация и управление (Социално
управление – управление на бизнеса и публичния сектор), обявен в ДВ бр. 27 от 2
април 2019 г. за нуждите на ВСУ „Черноризец Храбър”**

**Рецензент - проф. д. ик. н. Анна Манолова Недялкова, ВСУ „Черноризец Храбър”,
научна специалност “Организация и управление извън сферата на материалното
производство”**

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на документи, постъпили по **конкурс за академична длъжност доцент**, обявен за нуждите на катедра „Администрация, управление и политически науки“ на Факултет „Международна икономика и администрация“ на ВСУ „Черноризец Храбър”. Обявата за конкурса е публикувана в **ДВ, бр. 27. / 2 април 2019 г./** и на интернет-страницата на университета. За участие в обявения конкурс, в посочения срок, са подадени документи от **единствен кандидат** – гл. ас. д-р **Анелия Венелинова Пържанова**. Представените по конкурса документи съответстват на изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Инструкция № 6 към Наредба № 3 за академичния състав на ВСУ „Черноризец Храбър”. Процедурата по конкурса е коректно спазена. / протокол на Комисията по от2019г./

1. Общо представяне на постъпилите по конкурса материали

Представените гл. ас.д-р Пържанова документи съдържат информация, която **изцяло покрива изискванията на ЗРАС** и дава възможност за оценяване на преподавателската и научноизследователска работа. Налице е справка от първичното

научно звено, която доказва **потребността от хабилиран преподавател** по професионалното направление на кандидата. За рецензиране са представени всички публикации. За участие в конкурса кандидатът д-р Анелия Венелинова Пържанова е представила списък от общо 20 заглавия, от които 3 са на английски език в т.ч. 16 публикации в български и чуждестранни научни издания и научни форуми, 2 студии, 1 (една) монография и 1 (една) книга. И двете студии са в списания с научно рецензиране, а 16 статии и доклади са представени на научни конференции и научни форуми, някои от които с международно участие. Представените от кандидата научни трудове не повтарят научната продукция, рецензирана във връзка с придобиването на ОНС „доктор“. Кандидатът изпълнява количествените изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“ във ВСУ „Черноризец Храбър“ по елементите свързани с научноизследователската дейност”, като **посоченият брой изследвания и публикации надхвърля изискуемия от закона минимум**. Освен самостоятелната монография, представена като хабилитационен труд, кандидатът има участия и в още една книга. Сериозни по обем и съдържание са и рецензираните от мен студии.

За нуждите на учебния процес тя е разработила **лекционни курсове**, презентации, казуси и интерактивни форми за обучение по дисциплините „Социална политика“, „Теория и организация на социалното осигуряване“, „Международни осигурителни отношения“, „Въведение в мениджмънта“, и „Стратегически мениджмънт“. Наред с това, д-р Пържанова е водила лекции по дисциплините „Регионална инвестиционна политика“, „Управление на местни и регионални проекти“ и „Регионална иновационна политика“ Лекционните курсове са в пълния хорариум на учебните планове и позволяват реализация на авторова концепция по дисциплините.. Представени са още:

- списък с цитиранията на кандидата в монографии и издания на авторски колективи;
- справка от филиал - Смолян на ВСУ за педагогическата практика и справка за дейността на кандидата;
- справка за научните приноси.

Преподавателската ѝ дейност е белязана с иновативност, ориентация към реалните потребности на работодателите, практическа насоченост на обучението и отстояване на високи критерии и стандарти за качество.

Кандидатът за академична длъжност доцент има и **богат експертно консултантски опит**, реализиран чрез участие в международни проекти на ВСУ и филиал Смолян, както и чрез организацията на поредица обучения на кметските екипи от региона. Тематичната ориентация на последните е към актуални за местната власт проблеми, както и към транс граничното сътрудничество България – Гърция. Освен непосредственото ѝ участие в реализацията на проекта „Изграждане на туристическа пътека и необходимите съоръжения и атракции за посетители по маршрут Доспат-Кожари“, дейността ѝ продължава и в приобщаването на изграденото съоръжение към образователните и възпитателни програми на филиала.

2. Данни за кандидата

Главен асистент д-р **Анелия Пържанова** има стабилна и последователно надграждана **подготовка в областта на мениджмънта и икономиката**. Има **бакалавърска степен** по Административен и здравен мениджмънт, дипломирана е по две програми за образователна и квалификационна степен **магистър** – съответно по икономика (Валутен и митнически контрол) и Стопанско управление (Управление на международни бизнес проекти) През 2013 г. защитава докторска дисертация по професионално направление 3.7. „Администрация и управление“, **докторска програма** „Организация и управление извън сферата на материалното производство“ на ВСУ. Притежава редица сертификати за завършени **краткосрочни, квалификационни курсове** и други форми на следдипломна квалификация, на някои от които самата тя е и организатор.

Точно толкова системно е последователно е и **кариерното ѝ развитие** и изграждане като администратор и преподавател в системата на висшето образование. Има 20-годишен трудов стаж, като от 06.2013 г. до 02.2015 г е хоноруван **преподавател**, щатен преподавател и **гл. асистент** на ВСУ “Черноризец Храбър“. Чете лекционни курсове и участва в академичния живот и на Аграрен Университет-Пловдив. От 1.02.2015 г. заема длъжността **директор на филиал Смолян** на ВСУ “Ч. Храбър“. **Председател е на Дирекционния съвет** на Филиал Смолян (от м.март 2015 г.) и директор на “Институт за интегрирано управление на общините“ към ВСУ “Ч. Храбър“ (от м. февруари 2019 г.). Успешно реализира преподавателската си и ръководна функция и като **ръководител на магистърските програми** по „Данъчен и митнически

контрол“ и „Кръгова икономика“. **Главен редактор** е на списание „Родопи“. Главен асистент д-р Анелия Пържанова е **член на Академичния съвет** на ВСУ и активен участник в неговата работа. Активен участник е в **проектната дейност** на ВСУ и създадените от университета НПО и консорциуми. Има силно и авторитетно **присъствие в живота на региона**, осъществява системна и ефективна **комуникация с представителите на местната власт и бизнеса**.

3. Кратка характеристика на представените научни трудове/публикации

Общото запознаване с представените за рецензиране научни трудове създава убеждение за наличие на **системност и последователност в развитието на научните интереси** на кандидата. Всички публикации са белязани с **актуалност и приложна значимост** на темите. На анализ и оценка са поставени въпроси, касаещи наболели за обществото проблеми и са формулирани възможни според автора решения – „Противоречия и конфликти в социалното осигуряване“, „Особености при осигуряването на средства за осъществяване на някои социални функции на държавата“, „... подкрепа на малките и средни предприятия“ и т.н. Научните обобщения и предложения са подкрепени с **богат и разнообразен емпиричен материал**, който позволява на авторката да внася в дискусиата по темите **полемичност и критичност**. По този начин оценявам предложенията за промяна на механизмите за контрол при предоставяне на социални услуги, както и високата доза реализъм при търсенето на начини за повишаване на приноса на малкия бизнес в социално-икономическото развитие на България. Авторката не се притеснява да назове проблемите с истинските им имена и с **висока обществена отговорност** да търси причините и факторите за тяхното съществуване. Подобен подход може да се илюстрира в констатацията за „...наличие на ерозия на осигурителната система, която следва да бъде спряна...“ . Във всяко следващо изследване констатираме нарастване на нивото на **конкретност** и формулиране на работещи и конкретно адресирани предложения като например „Механизми за контрол при предоставяне на социални услуги“.

Видимо **разширяване на научните интереси** на главен асистент д-р Анелия Пържанова констатираме в публикациите ѝ касаещи публичните финанси и възможностите за формиране на публичен ресурс чрез данъците и системата за социално осигуряване. Изцяло подкрепям тезата на автора за необходимост от по-

голяма устойчивост на системата, базирана на адекватност на разходната ѝ част и на държавните политики за това.

Последователното проследяване на тематиката на изследванията и публикациите на Пържанова показва, че интересът ѝ към **регионалната политика** е резултат от естествено **компресиране на натрупаните вече обобщения и изводи** по предхождащо поставените частни въпроси на развитието на регионите. Така например темата „Възможни въздействия върху процеса на създаване на благоприятни регионални политики“ не отминава до сега поставените от автора въпроси, а ги доразвива като фактори за неравностойното развитие на районите и за ниската ефективност на усвоените средства за преодоляване на неравенството. Не са подминати в този аспект и проблемите на хората в неравностойно положение. Позволявам си да отбележа именно този подход като достойнство в научното израстване на кандидата за академична длъжност.

Още едно доказателство за **системност и логика** на развитието на научните интереси на кандидата е преходът към осмисляне и оценка на **европейския контекст на регионалното развитие**. Тази тема трайно се оформя като предмет на поредица от изследвания, а обектът в повечето случаи е родопския регион. В този смисъл ще посоча публикации като „Регионалната политика на ЕС през новия програмен период 2014 – 2020 – инструмент на солидарност на по-слабо развитите региони“ , „Политики за селско и регионално развитие в Европа: социалното земеделие в общата стратегическа рамка“ , „Оценка на бедността и социалното включване в регионален аспект“ . Тези публикации показват умение за анализ и оценка на частното- регионите на България, в контекста на общото - ЕС. Видимо е, че авторът добре познава принципите и механизмите на наднационалното управление, институционалната система на ЕС и влиянието на протичащите в нея процеси върху стремежите и условията за повече кохезия. Изводите и препоръките отново са конкретни, реалистични и системно апробирани в дискусиите, които филиал Смолян организира по темата.

Монографичният труд **„Стратегическото управление в контекста на интелигентната специализация (регионални измерения)“**. /УИ на ВСУ "Ч. Храбър"; Варна. 2019 ISBN/ е своеобразен синтез на резултатите от предходните изследвания, на оценките и изводите за икономическото и социално развитие на България, в последните повече от 10 години, в условията на пълноправно членство в

ЕС. Авторката обосновава актуалността на темата, позовавайки се на многото и различни оценки за ползите и загубите от това, за постиженията и все още незадоволителните позиции на България в различните класации на държавите членки. В този контекст темата е справедливо подчинена и на очакванията България да е „...активен участник в процесите на сближаване и консолидиране на усилията на 28-те страни за отстояване интересите на общността и запазване на водещата роля на Европа в сложните и сеизмични процеси на борбата за глобална конкурентоспособност“. Както авторката посочва „изборът на темата е провокиран от факта, че изграждането на глобални информационни инфраструктури, създава условия за бързото движение на информация, идеи, технологии, ресурси и блага, както и за трансфер на знания и иновации. От друга страна, глобалните промени пораждат множество противоречия и асиметрии, свързани с неустойчивото развитие на човешката цивилизация и заплахите за световния мир, което създава сложно стратегическо обкръжение.“. Намирам за много удачно задълбоченото разглеждане на проблемите на **регионалните неравенства във връзка с динамиката и тенденциите на външната среда**. Отделено е внимание преди всичко на прояви, надхвърлящи границите на националните икономики, които засилват неравенството, създават асиметрии по отношение на достъпа до ресурси, бедността, продоволствените възможности и екологията. Като част от острите кризисни проблеми на времето, в което живеем е оценено и неравномерното разположение на хората на планетата, предизвикващо сложните и с много последствия **миграционни потоци**. Отчетено е влиянието на посочените фактори върху **глобалната конкурентоспособност** и е обоснована необходимостта от намиране на адекватни методи и средства за посрещане на предизвикателствата. В този контекст звучат напълно резонно и тезите за необходимото преразглеждане и преаранжиране на **приоритетите на европейските политики**. В отговор на тези асиметрии и рискове са проследени и мерките на ЕС, стартирали през 2010г. Показано е добро познаване на основните документи и концепции на ЕС - Стратегия за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж „Европа 2020“ (2014 – 2020) Стратегическите насоки на Европейската комисия (ЕК) за предстоящия програмен (2021 – 2027), които продължават политиката на сближаване, инициативата „Път към високи постижения“, новата програма „Хоризонт Европа“ (2021 – 2027), посочена като „своеобразен

механизъм за предоставяне на подкрепа и експертен опит, съобразени с конкретните нужди на регионите.“ Направен е сполучлив преход към **комплексното и интегрирано развитие на регионите в България**, като стратегически приоритет на националната регионална политика за преодоляването на регионалните различия.

Монографичното изследване е с ясно определени **цели, предмет и обект**. Из между многото аспекти на темата на монографичното изследване е даден приоритет на различията в равнището на развитие на регионите и възможностите за равен достъп до качествено образование и обучение, професионална реализация, екологично чиста околна среда и благоприятна бизнес среда.

Предметът на изследването - стратегическото управление в контекста на политиката за сближаване на регионите и ролята на стратегиите за интелигентна специализация за повишаване на тяхната конкурентоспособност- изцяло покрива научната област на обявения конкурс. Достоинство на разработката е наличието на конкретен обект - област с административен център гр. Смолян. Събран е и е обработен богат статистически материал, даващ възможност за извеждане на сравнителните предимства и потенциал за интелигентна специализация на областта. За точното определяне на социално-икономическия профил на обекта са използвани и множество експертни оценки, лични наблюдения на автора и сравнителни анализи. Подкрепям изцяло заявената от автора **теза** и считам, че именно тя насочва към новите възможности за преодоляване на съществуващите социални и икономически предизвикателства и асиметрии в развитието на отделни региони в България. Ключово значение има търсенето на механизми именно в **пресечната точка на стратегическото управление и интелигентната специализация**. Това е едно от малкото изследвания, които третираат възможностите за единство и съподчиненост на стратегията за интелигентна специализация на наднационално, национално и регионално ниво.

От тази гледна точка оценявам като напълно логична и обоснована избраната **структура на монографията**. Тя е разработена в три глави, увод и заключение, които последователно разглеждат :

1. Релацията стратегическо управление – конкурентоспособност в регионален контекст;

2. Ролята на стратегиите за интелигентна специализация за развитие на регионите;
3. Стратегическите насоки за преодоляване на регионалните различия чрез провеждане на политики за интелигентна специализация в област с административен център Смолян.

Поставянето на ролята на образованието и науката като акцент в този процес е защитено с лансираното разбиране на авторката, че „Въвеждането на интелигентната специализация в териториалните системи налага стратегически подход, тъй като тя не е изолирана политика, а широка система от научни политически, икономически, културни и др. възгледи в дългосрочна перспектива.“ Аргументирана е необходимостта за засилване на партньорството с образователните институции, университетите, публичния сектор и бизнес средата за стимулиране трансфера на знания, наука и иновации. Сътрудничеството между всички заинтересовани страни е оценено като предпоставка за положителни икономически и социални последици за област Смолян.

В изследването е добре **систематизирано и допълнено научното знание** както в областта на стратегическото управление, така и в регионалното управление. Това е постигнато при анализа на факторите за съществуване и задълбочаване на регионалните различия - икономически, социални, демографски, екологични, инфраструктурни, инвестиционни и други измерения, като е обърнато внимание на тяхното управление в европейски контекст. Открито е различието между факторите, които имат обективен характер - географското положение, релеф, климат, надморска височина и т.н., и тези, които са резултат от човешка дейност – степен на развитие, използване на природен, стопански, рекреационен и културен потенциал, провеждана местна и регионална политика.

Представена е позицията на Европа, която никога не е залагала на еднаквостта като предпоставка за своята конкурентоспособност. Тъкмо обратно обединяването на различията и тяхното допълване в общия профил на Съюза е това, което определя уникалния му характер. Ето защо, авторът подчертава, че извървения до тук път може да се разглежда като една добра предпоставка да се идентифицира спецификата на частите и да се определи вярната посока на надстрояването ѝ в интерес на синергията на цялото. С такова разбиране са систематизирани проблемите, свързани

с трансформиране на насочваните публични ресурси за интелигентна специализация от инструмент за финансиране, в ключов инструмент за стратегическо регулиране и целеполагане при прилаганите национални политики с оглед повишаване на конкурентоспособността и ефективността на икономиката на българските региони.

Въз основа на направения анализ на социално-икономическия профил на област с административен център гр. Смолян, е изведен потенциала за интелигентна специализация и са идентифицирани предизвикателствата и обективните пречки за прилагането ѝ, характерни за планинските райони, като демографска криза и изолацията, безработица и бедността, повишаване на интелектуалния капитал на хората и устойчиво използване на ресурсите.

Предвид изключително широкия обхват на темата на монографията, приемам за целесъобразно и коректно заявлението на авторката, че “разглежданият труд не претендира за изчерпателност. Той не дава отговор на всички въпроси, свързани със стратегическото управление на регионите и интелигентната специализация в тяхната цялост. Извън обхвата на изследването остават нормативните и стратегически документи, касаещи социално-икономическото развитие на европейско, национално и местно ниво, както и проучване на здравната и правораздавателната система, и на системата общество – природа.” Като препоръка бих посочила възможността още по-ясно и аргументирано да се открият възприетите ограничения и да се дефинират интердисциплинните области, в които могат да се реализират и научни приноси с характер на ново знание. От повече яснота относно възприетите ограничения се нуждае и времевия хоризонт на изводите и препоръките.

Препоръчвам гл.ас. д-р Анелия Пържанова да продължи и разшири изследванията си по темата, като насочи вниманието си към допълнителните усложнения, които бяха създадени от продължителния период на бездействие и пропуснати ползи при усвояването на ресурсите от програмите на ЕС. Оказва се, че добре разработените стратегии за интелигентна специализация остават все още повече на книга, отколкото като практически инструментариум за действие.

В цялостното си творчество кандидатката за заемане на академичната длъжност доцент показва добра литературна осведоменост, боравене с подходящи и литературни източници. Публикациите ѝ са придружени от богата и разнообразна библиография, позовавания на актуални научни концепции и становища на авторитетни учени. Като

най-голямо достойнство бих определила задълбоченото и многоаспектно познаване на обектите на изследване и приложението на богатата гама експертни методи за верификация на лансираните идеи и становища. Заедно с развитието и градирането на научните интереси е видимо и системно обогатяване и разнообразяване на методите за анализ и оценка на набраната информация, за изучаване и критично осмисляне на добрите практики у нас и в чужбина, ясно и еднозначно посочване на проблемите и дефиниране на възможните решения.

В представената справка за **цитирания** на д-р Пържанова са посочени общо 9 такива. Смятам, че тази информация не дава пълна представа за постигнатата публичност на научната продукция на кандидата по конкурса, тъй като на мен са ми известни поне още няколко цитирания в публикации на други автори, а не бих пренебрегнала и многото цитирания и позовавания на нейни тези в дипломни работи и магистърски тези на студентите. Много от нейните виждания за развитие на местната администрация и човешките ресурси в региона са реализирани и чрез дейността за Института за интегрирано управление на общините.

Приемам изцяло посочените в справката научни **приноси** на кандидатката по конкурса, както и тяхното съответствие с научното направление на конкурса. В публикации, посочени в списъка под номера *1,6,10,14, 16,17* може ясно да се открие **систематизиране на научното знание** в областта на стратегическото управление и социално икономическото развитие на регионите. Оценявам като успешен опита за систематизация на проблемите, свързани с трансформацията на механизмите за разпределение и усвояване на публичен ресурс, във връзка именно с интелигентната специализация. Нещо повече авторката успешно е отнесла това знание към актуалната ситуация на момента на съответното изследване.

Сравнително нов, авторов прочит е даден на възможностите за **приложение на интегриран подход** при управлението на отделните територии. Тези постановки имат приносен характер и в смисъл на **успешно приложение на познати в теорията методи към нов обект**. Ще подчертая като приносен момент и умелото въвеждане на **интердисциплинния и комплексния подход** при дефиниране на факторите за наличие на регионални различия и неравенства. Намирам за много сполучлив прехода, който констатираме особено в последната монография, при анализа на проблемите от глобално към национално и регионално ниво. Като такъв пример може да се посочи

разглеждането на сравнителните конкурентни предимства на нива на **системи от различен ранг** . Макар и пестеливо е развита идеята за необходимостта от нови индикатори при измерване на резултатите от кохезионната политика. Ще си позволя да отбележа, познавайки полемичния стил на авторката, че очаквах точно тук тя да поспори с традиционните икономически тези за плюсовете и минусите на наложилите се вече измерители като брутен вътрешен продукт на глава от населението, с постановките за пазара като спонтанен ред или цялостно отхвърляне на регулиращата роля на държавата. Считаю, че има достатъчно податки за подобна дискусия и очаквам в бъдеще д-р Пържанова да прекрачи в полето именно на подобно **ново, научно знание**. Още повече, че подобна заявка е направена , обосновавайки необходимостта от повсеместна промяна на качеството на социалните услуги и разглеждането на жизнения стандарт като единство на условията за труд и качеството на живот. /публикации 8,12,15,17,18,19 /.

Безспорни са **научно-приложните приноси** в изследванията и публикациите на кандидата. Както вече отбелязах, всички публикации са с ясно определен обект на изследване и съдържат конкретни препоръки към субектите на съответната управленска дейност. Особено полезни са разработките, касаещи Област с административен център гр. Смолян. Отделено е внимание именно на спецификата на региона и на тази база е направен сполучлив опит да се идентифицира потенциала му за интелигентна специализация, което пък е представено като обосновка на потребността от нов прочит на ролята на образователните и научни институти.

4. Заключение

Рецензираните от мен публикации, както и представените по конкурса документи ми дават основание да направя следните обобщения:

1. Проведена е конкурсна процедура, отговаряща на изискванията на ЗРАС и правилника на ВСУ „Черноризец Храбър“;
2. Единственият кандидат по конкурса – гл. ас. д-р Анелия Венелинова Пържанова изпълнява количествените изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“ във ВСУ „Черноризец Храбър“ по елементите свързани с научноизследователската дейност”, като посоченият брой изследвания и публикации надхвърля изискуемия от закона минимум.

3. Представените от кандидата научни трудове не повтарят научната продукция, рецензирана във връзка с придобиването на ОНС „доктор“.
4. Кандидатът има ясен и последователно изграждан академичен профил, който отговаря на потребностите на ВСУ „Черноризец Храбър“
5. Кандидатът успешно съчетава преподавателската с научно-изследователската си и административна дейност, което ѝ позволява да бъде иновативна и самовзискателна на всички, заемани от нея позиции.

Всичко посочено по-горе ми дава основание да считам, че гл.ас. д-р Анелия Пържанова е един подходящ и перспективен кандидат за заемане на академичната длъжност „доцент“ във ВСУ Черноризец Храбър. Безрезервно давам своята **положителна** оценка и **препоръчвам** на Научното жури да предложи на Научния съвет при ВСУ „Черноризец Храбър“ да избере д-р **Анелия Венелинова Пържанова** за академичната длъжност „доцент“ в професионално направление **3.7 Администрация и управление** по научна специалност: „Организация и управление извън сферата на материалното производство (**Социално управление – управление на бизнеса и публичния сектор**).

05.08.2019
Варна

проф. д.ик.н. Анна Недялкова